

VU Research Portal

Emotie in het Nederlandse asielsysteem

Lammers, Irma

published in

Asiel&Migrantenrecht
2023

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

document license

Article 25fa Dutch Copyright Act

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Lammers, I. (2023). Emotie in het Nederlandse asielsysteem. *Asiel&Migrantenrecht*, 2023(6/7), 337-339. Article ve23001770. <https://migratieweb.stichtingmigratierecht.nl/article-publication/01-08-2023-asielmigrantenrecht-2023-nr-6-7-artikel-emotie-het-nederlandse>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

procedurele aspecten

Irma Lammers

Emotie in het Nederlandse asielsysteem

Hoe vormt emotie het asielrecht in Nederland door de alledaagse praktijken van hoor- en beslisambtenaren, ngo-medewerkers en advocaten?

HET TRAJECT

I. Lammers MSc is als PhD onderzoeker verbonden aan het Amsterdam Centre for Migration and Refugee Law, VU Amsterdam.

- Begeleiders: prof. dr. Betty de Hart en prof. dr. Thomas Spijkerboer
- Start promotieonderzoek: januari 2023

1. Inleiding

Hoe kan een IND-medewerker werkelijk *weten* over de asielzoeker die ze moet beoordelen? De geloofwaardigheid van een asielaanvraag op basis van seksuele oriëntatie of genderidentiteit of bekering wordt deels gebaseerd op een beoordeling van de uiting van emoties door de asielzoeker. Hoe zoiets subjectiefs als gevoelens beoordeeld moeten worden, is een dilemma waar IND-medewerkers in het horen en beslissen op deze asielaanvragen doorlopend tegenaan lopen. Op hun beurt worstelen advocaten en ngo's met de vraag hoe zij hun cliënten moeten voorbereiden op hun gehoor met de IND. Als rechtsantropoloog onderzoek ik de rol die emotie speelt in het alledaagse werk van de verschillende professionele actoren in het Nederlandse asielsysteem: van voorbereiding, tot gehoor, tot beslisning en eventuele gerechtelijke procedures. Specifiek richt ik mij hierin op asielaanvragen op basis van seksuele oriëntatie of genderidentiteit en geloofsovertuiging.

2. Methode van onderzoek

Deze vraagstukken wil ik begrijpen door etnografisch onderzoek te doen bij de IND en bij ngo's die asielzoekers ondersteunen in de voorbereiding op hun gehoor. Het doel van etnografisch onderzoek is om sociale praktijken te begrijpen door de ogen van de onderzochte onderzoeksgroep.¹ Door een combinatie van observaties en semigestructureerde interviews, maar ook door informele gesprekken te voeren, dompel ik me voor langere tijd onder in de leefwerelden van hoor- en beslisambtenaren en van ngo-medewerkers. Door de dagelijkse praktijk te observeren kan ik niet alleen

analyseren wat er wordt gezegd, maar ook wat er daadwerkelijk in de praktijk gebeurt.

Geertz heeft dit omschreven als het creëren van 'thick description', waarbij de onderzoeker enerzijds wil begrijpen wat er *werkelijk* gebeurt en gedaan wordt, en anderzijds wil begrijpen wat dit *betekent* voor mensen uit de onderzoeksgroep.² Inherent aan onderzoek is dat de inzichten die eruit voortkomen gedeeltelijk zijn: het is geen objectieve weergave van de werkelijkheid, maar een gestructureerde analyse die is vormgegeven door de onderzoeker en diens blik op de wereld.³ Naast dit etnografische onderzoek bij de IND en bij ngo's zal ik semi-gestructureerde interviews afnemen met asieladvocaten en statushouders.

3. Wettelijk kader

Volgens het Vluchtelingenverdrag is een vluchteling iemand die het eigen land heeft moeten verlaten vanwege een gegronde vrees voor vervolging op basis van ras of nationaliteit, godsdienst, politieke overtuiging of het behoren tot een bepaalde sociale groep. De asielaanvragen van LHBTI (lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender, intersekse) personen vallen onder de noemer 'sociale groep' van het Vluchtelingenverdrag. De geloofwaardigheidsbeoordeling, waarbij eerst de gestelde identiteit en vervolgens de zwaarwegendheid van het verzoek wordt beoordeeld, vindt plaats aan de hand van de Werkinstructie 2019/17. Volgens de werkinstructie hoort er geen standaard vragenlijst gebruikt te worden, maar dient de hoormedewerker na het vrije relaas van de asielzoeker vooral open vragen te stellen en moet de ambtenaar proberen om niet te redeneren vanuit een persoonlijk, westers referentiekader. Vragen horen zich vooral te richten op de persoonlijke beleving en gevoelens van de asielzoeker, om te proberen het 'authentieke verhaal' naar boven te brengen. Ook hoort rekening gehouden te worden met het opleidingsniveau, leeftijd, cultuur en afkomst van de asielzoeker in de beoordeling van het asielrelaas. Hoewel er niet in alle gevallen een interne worsteling plaats heeft moeten vinden, wordt er wel verwacht dat er

1 DeWalt, Kathleen M. and Billie DeWalt. 2011. *Participant Observation: A Guide for Fieldworkers*. Plymouth: Altamira Press.

2 Geertz, Clifford. 1973. *The Interpretation of Culture*. New York: Basic Books.

3 Rooke, Alison. 2010. 'Queer in the Field: On Emotions, Temporality and Performativity in Ethnography'. In *Queer Methods and Methodologies*, edited by K. Browne and C. J. Nash, 25-39. London and New York: Routledge. P. 27.

een ‘denkproces’ plaats zal hebben gevonden over wat het betekent om ‘anders’ te zijn, als de asielzoeker uit een land komt waar diens seksualiteit of genderidentiteit niet wordt geaccepteerd of zelfs strafbaar is gesteld.

De geloofwaardigheidsbeoordeling van asielaanvragen gebaseerd op geloofsovertuiging vindt plaats aan de hand van de Werkinstructie 2022/3 Bekeerlingen en afvalligen. Ook in deze werkinstructie wordt de nadruk gelegd op het achterhalen van het ‘authentieke verhaal’ van de asielzoeker en de persoonlijke betekenis van de religieuze overtuiging in diens dagelijkse leven. Tevens wordt onderstreept dat het gaat om de gevoelens van de asielzoeker en dat diens referentiekader invloed heeft op de mate waarin de asielzoeker zich hierover kan uiten.

4. Aannames in de asielbeoordeling

Bij de beoordeling van een asielaanvraag spelen impliciete en soms expliciete aannames en verwachtingen over welke emotie ‘hoort’ bij een gebeurtenis. Uit onderzoek blijkt dat deze aannames niet voor alle asielzoekers gelijk zijn: verwachtingen verschillen langs lijnen van gender, ras/etniciteit, nationaliteit en klasse.⁴ Asielzoekers die om verschillende redenen beter in staat zijn om deze verwachtingen te begrijpen en te navigeren, krijgen makkelijker asiel dan asielzoekers wier manier van vertellen niet binnen de verwachtingen past.⁵

Uit onderzoek blijkt tevens dat in veel asielsystemen een cultuur van ongeloof en achterdocht richting asielzoekers heerst.⁶ Tegelijkertijd laat Griffiths op basis van etnografisch onderzoek in het Verenigd Koninkrijk zien dat asielzoekers net zo goed het immigratiesysteem wantrouwen – waarbij asielzoekers een duidelijk kwetsbaarder positie hebben ten opzichte van immigratiebeambten.⁷ In het onderzoek van Murray naar LHBTI-vluchtelingenondersteuning in Toronto, Canada, weerspiegelen hulpverleners het wantrouwen van de immigratiedienst richting asielzoekers in hoe ze bepalen welke asielzoekers in aanmerking komen voor een steunverklaring van de ngo voor hun asielaanvraag.⁸

Onderzoek van Lustig et al. suggereert een relatie tussen de mate waarin een immigratiebeampte of rechter emotioneel wordt geraakt door een asielrelaas en hoe geloofwaardig het relaas wordt bevonden.

5. De politiek van emotie

In deze geschetste context van achterdocht en fundamentele onzekerheden over de ‘waarheid’ van een asielrelaas, vormt de manier waarop immigratieambtenaren emoties waarnemen en ontcijferen de sleutel tot het bepalen van de geloofwaardigheid van een asielrelaas. Ik wil onderzoeken hoe hoor- en beslisambtenaren de emoties van asielzoekers waarnemen en ontcijferen en hoe dit de geloofwaardigheid van hun asielrelaas beïnvloedt. Daarnaast wil ik onderzoeken hoe advocaten en ngo-medewerkers hierop anticiperen

en op welke manier dit onderdeel is van de voorbereiding op een asielgehoor.

Naast de voorbereiding en de besluitvorming over een asielrelaas wil ik graag breder analyseren wat de rol is van emotie in de dagelijkse praktijken van de verschillende groepen in dit onderzoek. Wat zijn bijvoorbeeld de emotionele dimensies van het dagelijkse werk van een advocaat in het voorbereiden van een asielgehoor, of een IND-medewerker in de beoordeling van een dossier? Welke emotionele normen liggen hieraan ten grondslag, en hoe worden emoties tussen ngo-medewerkers onderling gedeeld of juist niet gedeeld?

Ik zie emoties als sociaal geconstrueerd: emoties zijn niet iets dat we simpelweg hebben, maar worden beïnvloed door culturele en politieke normen. Door emoties worden gemeenschappen en grenzen gecreëerd. Emoties zijn daarmee niet individueel maar circuleren juist *tussen* mensen; en hoe vaker bepaalde emoties worden herhaald tussen mensen, hoe krachtiger ze worden. Welke emoties aan bepaalde mensen, praktijken of situaties gekoppeld worden is daarmee ook verbonden aan de geschiedenis en hoe die voortleeft in het heden.⁹ Emoties kunnen daarmee iets laten zien over de onderliggende ideologieën en sociale krachten in het asielsysteem in Nederland.

6. Emotie en secundaire traumatisering

Besluitvorming in asielzaken is gebaseerd op het relaas van een asielzoeker over het geweld en de traumatische gebeurtenissen die diegene heeft meegemaakt. Het relaas is, in de woorden van Baillot, Cowan & Munro, ‘gemaakt om emotionele reacties uit te lokken, niet alleen bij de verteller maar ook bij degene aan wie het wordt verteld’.¹⁰ Volgens deze onderzoekers is het asielsysteem, mede door de noodzaak om deze emotioneel beladen en traumatische verhalen te vertellen en aan te horen, een ‘vruchtbare grond’ voor (secundaire) traumatisering van alle mensen die nauw betrokken zijn bij het voorbereiden op, en het horen en beslissen over een asielrelaas. Het begrip secundaire traumatisering verwijst naar de effecten van indirecte blootstelling aan een traumatische gebeurtenis, bijvoorbeeld door het luisteren naar de getuigenis van een overlevende van geweld of marteling.¹¹

Naast symptomen als opdringerige gedachten, slapeloosheid, chronische prikkelbaarheid en het vermijden van triggers veroorzaakt secundair trauma het referentiekader van mensen en de manier waarop ze de wereld om hen heen begrijpen. Secundair trauma kan het vertrouwen in de menselijke natuur en het gevoel van veiligheid in de wereld aantasten.¹² Hoe traumatisering er potentieel uitziet, verschilt van persoon tot persoon en wordt beïnvloed door onder meer gender, ras, sociaaleconomische status en eerdere traumatische ervaringen.¹³ Uit de literatuur over asiel is geen eenduidig begrip te vinden van de precieze relatie tussen emotie en secundaire traumatisering en hoe dit de gang van zaken in asielvoorbereiding, gehoor, en beslissing beïnvloedt. In mijn onderzoek zal ik deze tot dusver weinig onderzochte relatie analyseren.

Onderzoek van Lustig et al. naar immigratieambtenaren in de VS suggereert een relatie tussen de mate waarin een immigratiebeampte of rechter emotioneel wordt geraakt door een asielrelaas

4 Murray, David A. B. 2014A. ‘Real Queer: “Authentic” LGBT Refugee Claimants and Homonationalism in the Canadian Refugee System.’ *Anthropologica* 56(1): 21-32.
 5 Rousseau, Cécile, François Crépeau, Patricia Foxen, and Francé Houle. 2002. ‘The Complexity of Determining Refugeehood: A Multidisciplinary Analysis of the Decision-Making Process of the Canadian Immigration and Refugee Board.’ *Journal of Refugee Studies* 15 (1): 43-70.
 6 Jubany, Olga. 2011. ‘Constructing truths in a culture of disbelief: Understanding asylum screening from within.’ *International Sociology* 26(1): 74-94.
 7 Griffiths, Melanie. 2012. ‘Vile liars and truth distorters.’ *Anthropology Today* 28(5): 8-12.
 8 Murray, David A. B. 2014B. ‘To feel the truth: Discourse and emotion in Canadian sexual orientation refugee hearings.’ *Journal of Language and Sexuality* 3(1): 6-27. P.22.

9 Ahmed, Sara. 2014. *The cultural politics of emotion (Second edition)*. Edinburgh University Press. P. 44.
 10 Baillot, Helen, Sharon Cowan, and Vanessa E. Munro. 2013. ‘Second-hand Emotion? Exploring the Contagion and Impact of Trauma and Distress in the Asylum Law Context.’ *Journal of Law and Society* 40 (4): 509-40. P. 510.
 11 Williamson, Emma, Alison Gregory, Hilary Abrahams, Nadia Aghtaie, Sarah-Jane Walker, and Marianne Hester. 2020. ‘Secondary Trauma: Emotional Safety in Sensitive Research.’ *Journal of Academic Ethics* 18 (1): 55-70.
 12 Aschenbrenner, Kate. 2013. ‘Ripples Against the Other Shore: The Impact of Trauma Exposure on the Immigration Process Through Adjudicators.’ *Michigan Journal of Race and Law* 19. P. 60.
 13 Schulz, Philipp, Anne-Kathrin Kreft, Heleen Touquet, and Sarah Martin. 2022. ‘Self-Care for Gender-Based Violence Researchers – Beyond Bubble Baths and Chocolate Pralines.’ *Qualitative Research* 0(0): 1-20.

en hoe geloofwaardig het relaas wordt bevonden. In antwoord op hun surveyonderzoek schrijft een immigratierechter bijvoorbeeld: ‘een authentieke asielaanvraag blijft je voor altijd bij’.¹⁴ Paradoxaal genoeg vinden Rousseau et al. dat immigratieambtenaren zich juist vaak afschermen van de emotionele impact van asielrelazen, waardoor een immigratieambtenaar of rechter schijnbaar compleet onverschillig of zelfs cynisch of sarcastisch kan reageren op het verhaal van een asielzoeker. Ook vermijden immigratieambtenaren meer emotioneel beladen onderwerpen door bewust te sturen op neutrale gebeurtenissen of beschrijvingen. Hoewel immigratieambtenaren naar eigen zeggen dit doen uit zorg voor de asielzoeker, vinden Rousseau et al. juist dat in zaken waarin de ambtenaar expliciet heftige onderwerpen vermijdt, deze asielzoekers vaak ongelofwaardig worden bevonden en worden afgewezen.¹⁵ Dit wijst op de noodzaak van onderzoek naar secundaire traumatisering onder immigratieambtenaren, omdat dit potentieel invloed heeft op de manier waarop asielzoekers worden behandeld en hoe over hun zaken wordt beslist.

7. Conclusie

In dit onderzoek richt ik mij op de vraag hoe emotie het asielrecht in de praktijk vormt. Dit doe ik door te analyseren wat de rol is van emotie in de dagelijkse werkzaamheden van NGO-medewerkers, IND-medewerkers en asieladvocaten. Ik zal nagaan wat de emotionele dimensies zijn van hun praktijken van voorbereiden, horen en beslissen, en procederen. Ook zal ik bezien hoe emoties circuleren in en tussen de verschillende groepen in dit onderzoek en welke normen ten grondslag liggen aan de gevoelde en getoonde emoties. Daarnaast zal ik het perspectief van statushouders beschouwen door hen te vragen welke emoties een rol speelden in hun asielaanvraag en hoe zij hun asielrelaas al dan niet bewust emotioneel vormgaven. Hiermee zal ik toelichten hoe emotie politiek en cultureel is geconstrueerd in het asielrecht in de praktijk in Nederland. Samen met het onderzoek van mijn collega Nina Fokkink¹⁶ zal dit onderzoek verder inzicht bieden in de rol van emotie in het migratierecht.¹⁷ ◀

- 14 Lustig, L, Kevin Delucchi, Lakshika Tennakoon, Brent Kaul, Dana Leigh Marks Jd, and Denise Slavin. 2008. ‘Inside the Judges’ Chambers: Narrative Responses from the National Association of Immigration Judges Stress and Burnout Survey.’ *Georgetown Immigration Law Journal* 23(1): 57-84. P. 74.
- 15 Rousseau, Cécile, François Crépeau, Patricia Foxen, and Francé Houle. 2002. ‘The Complexity of Determining Refugeehood: A Multidisciplinary Analysis of the Decision-Making Process of the Canadian Immigration and Refugee Board.’ *Journal of Refugee Studies* 15 (1): 43-70.

16 Zie het hiervoor geplaatste artikel in dit themanummer.

17 Vragen of opmerkingen zijn van harte welkom, hiervoor kunt u contact opnemen via: <https://bit.ly/3pNKDRf>.